

Majda Travnik Vode

Dušan Merc: *Planet žensk*.

Maribor: Študentska založba Litera (zbirka Piramida), 2011.

Vam je kdaj padlo na pamet, da bi si napoved izida prihajajočih parlamentarnih volitev poiskali v sveže izdanem romanu katerega od sodobnih slovenskih pisateljev? Če ne, lahko to še vedno storite, ali pa se vsaj naknadno prepričate o pravilnosti pisateljeve napovedi. Naj se sliši še tako čudno (in pomislite, da bi vam enak nasvet dal že Aristotel), zmotili se boste manj, kot če prižgete televizor ali odprete jutrišnji časopis. Najnovejši roman Dušana Merca namreč prinaša bolj utemeljeno in argumentirano volilno projekcijo kot brezštevne javnomnenjske raziskave in dnevno-politični komentarji, s katerimi nas vsak dan politične kampanje obsipajo mediji. Kratko malo: v romanu *Planet žensk* nam Dušan Merc poda prepričljivo in z vseh strani podprto napoved, da bo Borut Obloustnik, prvak opozicijske stranke ZDLS, izgubil volitve in bo oblast ostala v rokah bolj sposobnega Ivana Janeza Kaplja, ki je na čelu koalicijske KSS. Pisatelja sprva ne jemljemo resno, kaj kmalu pa vrag vzame šalo in bralec se zamisli, tako prepričljivo Merc detektira in nato še odslika trenutno splošno družbeno in duhovno klimo v državi. Občutek je res pravi, ozračje, ki zaveje izmed strani romana, enako temu, za katerim smo ravnokar zaprli vrata stanovanja. Za povrh Merc izriše še izvrstna psihološka portreta obeh političnih protagonistov in njuna lika pospremi s tehtno akademsko analizo, že tako napeto dogajanje pa začini z intrigantno napovedjo vedeževalke Kasandre, h kateri se zatekajo glavni junaki romana. Mimogrede: analiza javnega mnenja, ki jo poda mladi asistent s katedre fakultete za politične vede, se po dikciji, jasnosti izjavljanja in načinu upovedovanja v ničemer ne razlikuje od dikcije in načina domnevne vidkinje Kasandre. Kasandra v znanstveni preobleki, si reče Borut Obloustnik, preden prestopi prag asistentovega kabineta.

Tako na videz nespodobna intervencija dnevne politike v elitni prostor literature preživi in se uspešno absorbira v roman, čeprav povzroči izredno

močan potujitveni efekt. Morda pa smo s *Planetom žensk* že na poti k romanu, kakršnega pogreša profesor Janko Kos, ki je pred kratkim izjavil, da bi nekdo moral napisati roman, ki bi poglobljeno pretresel slovenski prostor v daljšem časovnem razdobju, ki bi bil nekakšna družbena freska polpretekle in sodobne slovenske stvarnosti. Janko Kos je dodal, da je glede na razmere, ko si pisatelj že zaradi eksistenčnih razlogov ne more privoščiti večletnega pisanja enega samega romana, razumljivo, da takšno delo še ni nastalo. Če bi bil nastanek takšnega romana zgolj vprašanje energije, pisateljske kondicije, motivno-tematskega in idejnega razpona, moči psihološkega uvida in ustvarjalne strasti, bi bil Dušan Merc nedvomno med kandidati za njegovo avtorstvo. Silovita, spoštovanje vzbujajoča kreativna sila, ki prežema roman in ki je za bralca neustavljivo privlačna, je namreč ena največjih odlik Merčevega pisanja.

Velikokrat se nam ob branju moderne literature zdi, da avtorji varčno ravnajo s svojimi idejami, da jih imajo malo ter zato z njimi ravnajo zelo preudarno in raje večkrat manieristično obrnejo vsako besedo. Pri Mercu je ravno obratno; njegovo delo deluje lahkotno in igrivo, zlahka se vanj porajajo osebe in situacije. Ustvarjalni zagon pisatelja pogosto ponese zelo daleč, kajti na posameznih mestih je tekst posejan s pravimi jezikovnimi biseri, razkošnimi metaforičnimi klimaksi. Tako pisatelj o Kasandri, osrednjem liku romana, npr. zapiše: “Skoraj nikoli ne more napovedati drugačne prihodnosti kakor težavne, skoraj neprijetne, temne, vsaj prepredene s temnimi progami, kakor bi imela pred seboj razgrnjeno tigrovo kožo, ki je preproga, po kateri še mora iti, časovni progasti poltrak z dobrim in slabim, z ne vnaprej določenim vzorcem in prehodi med dobrim in zlim, ki še ni končan oziroma zaključen.”

Zato je še toliko bolj nenavadno, da se včasih zazdi ravno obratno, da roman zašepa prav pri jeziku. Kot da bi sila materije, imaginacije s svojim neznosnim navorom vsake toliko časa premagala silo jezika (pravzaprav so kritiki na takšna mesta opozarjali že pri prejšnjih romanih, npr. pri *Jakobovi molitvi*). Včasih se skladijska gradnja preprosto zatakne, kot da pisatelj ne bi imel časa popolnoma izgraditi stavkov; nekajkrat se na primer zgodi, da poved preprosto ni zaključena oziroma enoznačno izpeljana in zato ostane nerazumljiva. Takšnih majhnih črnih lukenj v besedilu ni veliko, vendar puščajo nenavaden občutek. Pri tem je zanimivo, da je pisatelj ob izidu romana *Potažba* v nekem pogovoru izjavil, da se ves čas bori z dvema elementoma: z jezikom in materijo oziroma snovnostjo, da ga ti kategoriji opredeljujeta in hkrati bremenita. Da se želi izmakniti njuni diktaturi, saj bi se tako počutil svobodnejšega, vendar se hkrati boji, da bo takrat, ko se bo to zgodilo, nehal pisati (Dnevnik, 8. 9. 2000). Kako

močan je njegov odnos do besede, je razvidno tudi iz odgovorov na očitke o prevelikem 'detajliranju', npr. nizanju in sopostavljanju pridevnikov. Merc pravi, da tudi to počne namerno, da pravzaprav vsako besedo v tekstu dojema kot potencialen začetek novega romana. Ironično pripominja: Hvala Bogu, da je tako, in obenem hvala Bogu, da ni tako ... Čeprav se je uspešno preizkušal tudi v različnih kratkoproznih zvrsteh (vinjeta, kratka zgodba, novela) in napisal nekaj dramskih besedil, velja, da je njegova najljubša zvrst roman, ker da je romaneskna forma 'pot eksperimenta', popolnoma odprta matrica, ki lahko prenese kakršen koli poizkus.

Za *Planet žensk* se zdi, da je hotel pisatelj ustvariti moderen, hiter, komunikativen, malce frenetičen roman, v katerem pomembno vlogo igra sodobna informacijska tehnologija, z internetom in možnostmi računalniškega arhiviranja podatkov in njihovega razvrščanja, katalogiziranja, povezovanja, sintetiziranja itd., skratka, zdi se, kot da gre avtorju v tokratnem poskusu za oblikovanje 'romana za današnjo rabo'.

Vstopno poglavje predstavi soliden slovenski tabloid *Planet žensk*, ki deluje tudi kot spletni portal, njegova gonilna sila pa je prekaljena in nadvse zvita novinarka Renata Krauthacker Praprotnik, ki na terenu deluje s svojim fotografom, ki je hkrati njen partner. RKP, kot jo posmehljivo imenujejo novinarski kolegi, je pravi prototip poklicnega novinarskega mrhovinarja ter strah in trepet vsake kakor koli prepoznavne osebnosti družbenega življenja. Njen razpon sega od umetnikov in estradnikov do, na primer, zdravnikov ali odvetnikov. RKP živi le za svoj poklic, ob partnerju in hčerki se ustavi le toliko, da preveri, če jo lahko, neumna kot sta, napeljeta na kakšno dobro sled. V času pred volitvami RKP dobi uredniško naročilo, naj se posveti razkrivanju skritega osebnega življenja politikov, kar do zdaj ni bila politika časopisa, tudi v prihodnje ne bo, politiki bodo estradnike zamenjali samo za čas politične kampanje. RKP se pogumno loti dela ... in kmalu po naključju, prek svoje hčerke, naleti na vedeževalko Kasandro, nekdanjo barsko plesalko in čarovnikovo pomočnico Marušo Skalar. Kasandra je trenutno najbolj vroča vedeževalka v deželi, k njej, v njeno 'malo preročišče' v stolpnici ob ljubljanskem bežigranskem stadionu se zateka staro in mlado, raja in gospoda in jara gospoda. V predvolilnem času izčrpan in razdvojen k njej po nasvet (v ženski preobleki, kot travestit!) pribeži sam vodja opozicije Borut Obloustnik ter s svojo neprevidnostjo sproži dramatičen konec svoje in Kasandrine kariere. Vse skupaj je šlo predaleč, kot *deus ex machina* se vmešajo državni varnostni organi in cirkusu naredijo konec. Razgaljenega politika posnameta RKP in njen snemalec, še prej pa Kasandrin zaščitnik, gospod Ignacij Piškur alias Ajtalides uspešno uniči vse osebne podatke

Kasandrinih strank. Kajti Ajtalides je veliki brat, nevidna bogomolka, ki iz zadnje sobe snema vsakega obiskovalca, od prvega telefonskega klica do odhoda iz stanovanja. Vse seanse nato arhivira in jih brez konca in kraja umešča, kombinira, se z njimi igra. Oba, Kasandra in Ajtalides, konec svojega početja tudi pričakujeta in ta ju ne ujame nepripravljenih. Pravzaprav Ajtalides konec *predvideva*, Kasandra pa ga *sluti*. Ajtalides deluje z močjo logike, sklepanja, Kasandra z močjo intuicije. Zdi se namreč – in temu se nemalo čudi tudi Ajtalides –, da je Kasandra sčasoma resnično razvila moč videnja v prihodnost. Gospa Maruša Skalar je vedeževalka sicer postala šele na starost, po tem ko so ji po barih nehali naročati plesne točke, ki so jim pogosto sledila povabila v hotelske sobice, po tem ko je bil svoje nastope prisiljen končati tudi gospod Ignacij, potujoči glasbenik in čarovnik. Maruša in Ignacij, postarana punčka in pajac, sta ostala skupaj tudi po koncu skupne zabavljaške kariere, ne kot ljubezenska partnerja, ampak kot dobrodušna skupnost skorajšnjih starčkov, ki drug drugemu lajšata samoto, skupaj plujeta skozi tegobe vsakdanjika – in zaradi postranskega zaslužka začneta svojo drugo kariero. Vlogi v novi karieri, veliko bolj razburljivi in blesteči od nekdanje, sta obrnjeni: zdaj kot čaravnica nastopa Maruša, Ignacij je postal njen pomočnik v ozadju.

Ob Kasandri in RKP v romanu srečamo še nekaj zanimivih stranskih ženskih zgodb, Nado, Zvonko in Tino, tako da je *Planet žensk* res naseljen večinoma z ženskami. Žensko ime – Amazonka – v Ajtalidesovem dosjeju dobi tudi Obloustnik, ki si globoko v sebi očitno želi biti ženska, in so mu tudi pri delu za zgled velike političarke: Margaret Thatcher, Indira Gandhi, Golda Meir. Pri vsem tem je največ vredna pisateljeva zmožnost vživljanja v žensko kožo oziroma stapljanje z zavestjo ženske, iz katere perspektive ravnokar pripoveduje. Prav zaradi mojstrsko uporabljene personalne pripovedi Maruša, Zvonka, Tina in Nada tako živo vstanejo pred bralcem, da se začne z njimi istovetiti – v tem trenutku pa zanj že postanejo tudi katarzične. Star recept za dobro knjigo.